

Læringsmål

Når du har arbeidet med dette kapitlet, skal du kunne

- gi eksempler på hvorfor det er viktig å kunne uttrykke seg godt muntlig
- kjenne igjen de retoriske appellformene etos, logos og patos i ulike tekster
- forberede og skrive en tale
- framføre en tale

KURS

1 Klar tale!

TENK OVER

Har du opplevd å bli sterkt påvirket av en tale noen gang?

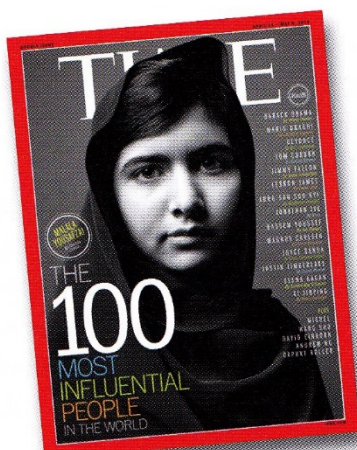
◀ «I have a dream!» gjentok Martin Luther King jr. i sin 17 minutter lange tale i august 1963. Talen ble hørt av mer enn 200 000 tilhørere og er blitt kalt verdens mest berømte tale. Talen fikk stor betydning for arbeidet mot rasediskrimineringen i USA på den tiden.

Du vet selvfølgelig hva en tale er, og kanskje har du hørt taler som har gjort sterkt inntrykk på deg. Sannsynligvis har du også måttet lytte til en dørgende kjedelig tale. Det sies at det finnes taler som har forandret verden. Da har en eneste tale gjort så sterkt inntrykk og overbevist så mange mennesker, at den fikk store konsekvenser. Hva det er som gjør at det kan være så mye kraft i det en person velger å si i løpet av kort tid, er ikke så lett å få øye på. Det kan ha å gjøre med utstråling, et smittende engasjement eller ordvalg. Dersom vi kjenner til hvilke virkemidler som brukes i taler og andre muntlige sammenhenger, kan vi lettere forstå hvordan og hvorfor vi blir påvirket. I dette kapitlet skal vi se nærmere på virkemidlene som blir brukt i ulike taler, og vi skal se på hvordan du kan bruke forskjellige virkemidler for å nå fram med budskapet ditt.

En tale som fikk verden til å tenke

På 16-årsdagen sin, den 12. juli 2013, holdt Malala Yousafzai en tale i FNs hovedkvarter i New York. Siden hun var elleve år, har Malala skrevet blogg og kjempet for jenters rett til utdanning. I hennes hjemdistrikt, Swat i Pakistan, er ikke det en selvsagt ting. At det kan være direkte farlig å kritisere myndighetene, fikk Malala erfare.

► Malala Yousafzais engasjement og mot til å stå opp for jenters rett til utdanning har gjort henne verdenskjent.

EKSEMPELTEKST**FØR DU LESER**

Tenk deg at du, slik som Malala, skulle holde en tale for noen av verdens ledere. Hva ville det være viktig å passe på? Hvordan ville du forberede deg?

Taliban: en politisk og religiøs gruppe som vil styre etter strenge islamske lover

Malalas tale i FN

Kjære venner, den 9. oktober 2012 skjøt Taliban meg på venstre side av pannen. De skjøt vennene mine også. De trodde at kulene skulle få oss til å tie. Men de mislyktes.

Terroristene trodde de kunne stoppe oss, men de endret ingenting, bortsett fra dette: Svakhhet, frykt og håpløshet døde. Styrke, kraft og mot ble født. Jeg er den samme Malala. Mine ambisjoner er de samme. Mitt håp er det samme. Mine drømmer er de samme.

Kjære søstre og brødre, jeg er ikke mot noen. Jeg er verken her for å ta personlig hevn mot Taliban eller andre terroristgrupper. Jeg er her for å støtte retten til utdanning for alle barn. Jeg vil ha utdanning for sønner og døtre av alle ekstremister, spesielt Taliban.

Jeg hater ikke engang den talibansoldaten som skjøt meg. Selv om jeg hadde stått med en pistol i hånden min, og han sto foran meg, så ville jeg ikke skutt han.

Dette er medfølelsen jeg har lært av Muhammed, Jesus Kristus og Buddha. Dette er budskapet jeg har arvet etter Martin Luther King, Nelson Mandela og Muhammad Ali Jinnah. Dette er tanken om ikkevold som jeg har lært av Gandhi-je, Bacha Khan og Mor Teresa. Og dette er den tilgivelse som jeg har lært av min mor og far. Dette er hva min sjel forteller meg: å være fredelig og elske alle.

MENS DU LESER

Hva betyr «Pennen er mektigere enn sverdet»?

Konservativ: som ønsker at ting skal være slik de alltid har vært. Som ikke ønsker endring

Analfabetisme: det å ikke kunne lese og skrive

Ekstremist: person med overdrevne, politiske synspunkter som er villig til å bruke ekstreme metoder

Den kloke som sa «Pennen er mektigere enn sverdet», hadde rett. Ekstremistene er redde for bøker og penner. Kraften i utdanning skremmer dem. De er redde for kvinner. Kraften i stemmen til kvinner skremmer dem.

Derfor drepte de 14 uskyldige medisinstudenter i angrepet i Quetta. Og derfor drepte de mange kvinnelige lærere og polioarbeidere. Derfor sprenger de skoler hver dag. Fordi de var, og de er, redde for forandring, redde for likestilling.

Jeg husker at en gutt på skolen vår ble spurt av en journalist: «Hvorfor er Taliban imot utdanning?» Han svarte veldig enkelt. Ved å peke på Koranen og si: «En Talib vet ikke hva som er skrevet i denne boka.» De tror at Gud er en liten, litt konservativ skapning som vil sende jenter til helvete, bare fordi de går på skole.

Kjære brødre og søstre, vi ønsker skole og utdanning for alle barn. [...] Ingen kan stoppe oss. Vi vil snakke om våre rettigheter, og vi vil skape forandring ved å bruke stemmen. Vi må tro på kraften og styrken av våre ord. Våre ord kan forandre verden.

Så la oss føre en global kamp mot analfabetisme, fattigdom og terrorisme, og la oss gripe våre bøker og penner.

De er våre sterkeste våpen.

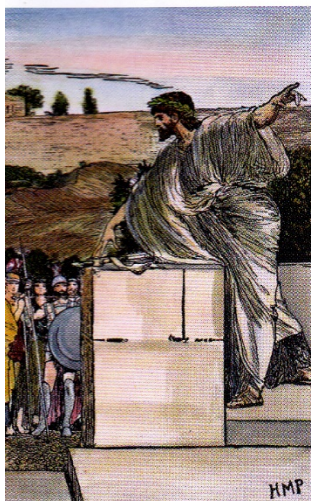
Et barn, en lærer, en penn og en bok kan forandre verden.

Utdanning er den eneste løsningen. Utdanning må komme først.

Talen er forkortet og bearbeidet.

OPPGAVER

- 1 Hvem er Malala Yousafzai, og hvorfor fikk hun holde talen i FN?
- 2 Pek på minst to steder i talen der Malala argumenterer for at utdanning er viktig. Hvorfor mener Malala utdanning er så viktig?
- 3 Hva gjør mest inntrykk på deg i dette utdraget? Finn to setninger som du synes viser godt hva hun mener, og skriv dem i arbeidsboka di.
- 4 Mange har sagt at de ble sterkt påvirket av Malalas tale. Pek på noen setninger i talen som du mener kan vekke tilhørernes følelser.
- 5 Hva er hovedbudskapet til Malala i denne talen?
- 6 **Klar for en utfordring?** Finn ut hvem forbildene Malala nevner, var. Hva har de til felles? Hvilken virkning har det at hun nevner disse navnene?

Retorikk – kunsten å overbevise

At det er viktig å kunne uttrykke seg godt muntlig, er helt sikkert, men det er ikke noe nytt! Går vi drøyt to tusen år tilbake i tid, til antikken i Hellas, var det livsviktig å kunne overbevise andre. Den gangen fikk folket i Aten være med og bestemme i viktige politiske saker gjennom avstemninger på store folkemøter. Den som ville oppnå en spesiell løsning på en sak, måtte stille seg opp på byens torg og holde en tale for å overtale flest mulig. Var man anklaget for noe ulovlig, måtte man forsvare seg muntlig foran en jury. Klarte man ikke å overbevise juryen, kunne man ende opp med en dødsdom. Slik ble det svært viktig å beherske talekunsten, og grekerne utviklet en rekke regler og teknikker for hvordan man skal tale for å overbevise andre. Læren om hvordan man overbeviser andre, ble utviklet i antikken. Den kaller vi retorikk.

F

Retorikk er læren om talekunsten. Noen kaller det også «kunsten å overtale».

Etos, logos og patos

Nesten hver dag opplever vi situasjoner der det er viktig å kunne overbevise andre. Tenk bare på hvor mange ganger du har forsøkt å overtale foreldrene dine. Se på disse tre ulike argumentene:

- Sist jeg fikk lov til å være ute til klokka tolv, kom jeg hjem presis, så dere vet jeg er til å stole på.
- Jeg kommer til å følge den opplyste gangveien hjem, og jeg tar følge med tre venner.
- Alle de andre får lov til å være ute til klokka tolv. Det er ikke noe morsomt å være den eneste som må gå tidlig hjem.

Troverdig: til å stole på. En som har greie på det han/hun snakker om

Appellere: å påvirke hvordan en tilhører oppfatter eller føler i en sak. Oppfordre til en handling

I det første argumentet viser du at du er til å stole på, at du har troverdighet. I retorikken kalles dette for *etos*. I det andre argumentet prøver du å vise at det å komme hjem klokka tolv er en fornuftig ting å gjøre: Når du sørger for å komme deg sikkert hjem, er vel det eneste rette å la deg få lov til å være ute til klokka tolv? I retorikken kalles det for *logos* når man vil overbevise ved å appellere til folks fornuft. Det siste argumentet spiller mer på foreldrenes følelser. Alle foreldre har vært unge en gang, og kanskje kjenner de seg igjen i situasjonen. Når vi argumenterer ved å forsøke å vekke mottakernes følelser, kaller vi det for *patos*.

Disse tre måtene å argumentere på kaller vi å bruke *retoriske appellformer*. Det vanlige er å bruke en blanding av de tre

▲ Det er nok ikke tilfeldig hva kjente personer har på seg når de opptre i media. Hva kan være grunnen til at Jens Stoltenberg lar seg avbilde i treningstøy på sykkel? Hvilken effekt har det at Dronning Sonja er kledd i regntøy og sydvest?

appellformene. Klarer du å vise deg som både troverdig og fornuftig, og du samtidig vekker følelser, har du en god sjanse til å overbevise mottakeren!

Etos – å framstå som en troverdig person

Hvordan skal du framstå som troverdig og til å stole på? Først og fremst må tilhørerne få inntrykk av at du har greie på det du snakker om. Noen ganger vekker du tillit rett og slett ved å være den du er. En professor i musikk som uttaler seg om noe som skjer i operaen, vil i utgangspunktet ha lettere for å bli trodd enn en bussjåfør som snakker om det samme. Men så kan det hende at denne bussjåføren er spesielt interessert i opera og har mye kunnskap om temaet. Ved å bruke ord og eksempler som får publikum til å skjønne at han vet hva han snakker om, kan han likevel framstå som troverdig.

Malala framstår som troverdig når hun holder talen sin, fordi vi kjenner hennes historie. Hun har kjennskap til styresettet i landet hun kommer fra, og hun har opplevd å bli skutt på grunn av sine meninger. Men det er også noe mer som får oss til å stole på henne. Hun bruker et voksent og velformulert språk. Hadde vi kunnet se og lytte til talen, hadde vi også lagt merke til at Malala snakker rolig og behersket. Hun er pent kledd, slik det passer seg i den høytidelige anledningen.

Det er altså ikke bare ordene, men også kroppsspråk, stemmebruk og utseende som påvirker tilhøreren. Når en taler bruker etos, ønsker vedkommende å framstå som troverdig, som en tilhøreren kan stole på. Både det du sier, hvordan du ser ut, og hvordan du oppfører deg, er viktig for inntrykket du gir.

Logos – å argumentere godt

Når du skal overbevise, må du også argumentere godt for det du sier. Det betyr at du må vise at det du snakker om, ikke bare er noe du tror eller synes, men at det er riktig og sannsynlig.

En god måte å gjøre dette på er å bruke eksempler som tilhørerne kjenner seg igjen i. Hvis du kan få publikum til å nikke gjenkjennende, har du mest sannsynlig oppnådd å få dem til å synes at det du sier, er sannsynlig og logisk. Tenk deg at du skal snakke i elevrådet. Formålet ditt er å få skolens lærere til å gi færre lekser. Hvis du da kan vise til at en slik ordning har gitt gode resultater på en annen skole, har du et fint eksempel som kan fungere som et godt

16 | **Kapittel 1** Klar tale!

argument. Du kan vise at det du foreslår, har vært prøvd av andre, og at det har gitt gode resultater.

Malala bruker flere eksempler for å vise at det hun snakker om, er riktig. Her er ett:

Derfor drepte de 14 uskyldige medisinstudenter i angrepet i Quetta. Og derfor drepte de mange kvinnelige lærere og polioarbeidere. Derfor sprenger de skoler hver dag. Fordi de var, og de er, redde for forandring, redde for likestilling.

OPPGAVER

- 7 Forklar begrepet etos til sidemannen uten å bruke ordet «troverdig».
- 8 Leteles i Malalas tale, og skriv ned minst to eksempler på etos.
- 9 Se på en nyhetssending på tv. I en slik nyhetssending er det flere politikere som blir intervjuet om ulike temaer. Velg en av dem, og se på:
 - a Hva snakker han/hun om?
 - b Hvordan er han/hun kledd?
 - c Hva sier politikerens kroppsspråk?
 - d Tror du på han/henne? Hvorfor/hvorfor ikke?
- e Tenk deg at du skulle gi denne politiker en råd for å nå bedre fram til publikum. Hva ville rådet ditt være?
- 10 🧠 Hvordan vil du forberede deg for å virke troverdig hvis du skal holde tale? Bli enig med sidemannen om tre ting.
- 11 Forklar begrepet logos til sidemannen uten å bruke ordet «logisk».
- 12 Malala bruker flere eksempler i talen sin. Finn dem, og skriv dem ned i arbeidsboka di.
- 13 Hvordan er det lurt å legge fram informasjon i elevrådet om at færre lekser gir gode resultater?

Patos – å vekke tilhørernes følelser

Patos handler om å spille på mottakernes følelser og er mye brukt både i taler og i andre sammenhenger. Det er lettere å engasjere seg i noe man føler noe for, enn noe man bare hører om. Får du tilhøreren din til å bli rørt, glad eller lei seg, har du greid å påvirke han eller henne til å tenke over budskapet ditt.

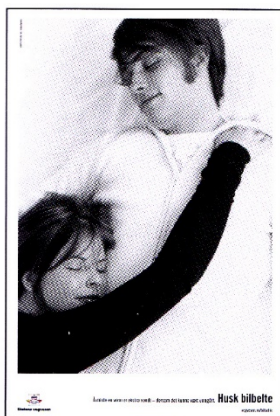
Hvis du vil få bilister til å kjøre saktere på skoleveien, kan du kanskje nå fram til dem hvis du sier: «Tenk om det var ditt barn som gikk på denne veien og var redd for bilene som kjører så fort!» Det kan få bilistene til å bli engstelige for egne barn, eller det kan hende de blir sinte på andre bilister som kjører for fort. Uansett kan du klare å påvirke dem til å passe på hvordan de selv kjører.

En måte å påvirke tilhørernes følelser på er å bruke gjentakelser. Når du sier noe mange ganger, opplever tilhøreren at det er viktig. Malala bruker gjentakelser flere steder i sin tale. Se bare på dette:

Jeg er den samme Malala. Ambisjonene mine er de samme. Håpene mine er de samme. Og drømmene mine er de samme.

Ved at Malala gjentar ordet «samme», får teksten en rytme som gjør at vi hører ekstra godt etter, og at vi lettere lar oss rive med. Legg også merke til de fire siste setningene i talen:

▼ I reklame og holdningskampanjer er det vanlig å bruke patos som et virkemiddel.

Så la oss føre en global kamp mot analfabetisme, fattigdom og terrorisme, og la oss gripe våre bøker og penner.

De er våre sterkeste våpen.

Ett barn, en lærer, en penn og en bok kan forandre verden.

Utdanning er den eneste løsningen. Utdanning må komme først.

Her maner hun til kampviljen hos tilhørerne, men hva er det for slags våpen hun vil bruke? Jo, det er *utdanning* som skal brukes for å oppnå fred.

Patos kan du også oppnå ved å gi uttrykk for dine egne følelser. Ved å bruke et bestemt ansiktsuttrykk eller kroppsspråk eller ved å bruke stemmen kan du påvirke tilhørerne til å føle omtrent det samme som deg. Men pass på ikke å overdrive. Bruker du for sterke virkemidler, kan resultatet bli ganske komisk.

OPPGAVER

- 14 Forklar begrepet patos til sidemannen.
- 15 Finn eksemplene på gjentakelser i Malalas tale.
- 16 Malala sier i sin tale: «Den kloke som sa: 'Pennen er mektigere enn sverdet', hadde rett.» Hvorfor har hun valgt dette sitatet, tror du?
- 17 Se på de fire siste setningene i Malalas tale. Hvordan vil du beskrive følelsene du får av å lese dem?
- 18 Bildet over er en av flere plakater i en kampanje for å få trafikanter til å bruke bilbelte.
 - a Hvilke(n) appellform(er) finner du i dette bildet?
 - b Beskriv hva du ser på bildet. Skriv ned hvilke tanker du får når du ser dette.
 - c Tror du denne kampanjen virket? Hvorfor/hvorfor ikke?
- 19 Klar for en utfordring? I talen til Malala er det mye bruk av gjentakelser. Finner du andre eksempler på virkemidler som kan vekke følelser?

Skriv din egen tale

P**ETOS, LOGOS OG PATOS**

Etos handler om å skaffe seg troverdighet. Logos retter seg mot fornuften og har å gjøre med god og logisk argumentasjon. Patos handler om å vekke tilhørernes følelser.

Er du typen som liker å snakke foran andre, eller blir du uvel bare ved tanken på å skulle ta ordet? Før eller seinere kommer dagen da du skal holde din første tale. Ofte er konfirmasjonen eller kanskje bestemors sekstiårsdag første gang. Det å ta mot til seg og holde en tale i en slik sammenheng kan bety mye for den du holder talen for. Det er ikke enkelt å si noe gjennomtenkt og fint i en travel hverdag, men en slik markering gir deg muligheten!

Nedenfor kan du lese et eksempel på hvordan femtenåringen Adrian løste oppgaven da storesøsteren hans fylte atten år.

EKSEMPELTEKST

Til Thea på attenårsdagen!

Innledning. Fortelle hvem du er, og hvorfor du vil holde tale.
Etablere etos.

Kjære Thea!

Gratulerer med dagen i dag!

Du er kanskje verdens beste storesøster. Iallfall av og til. Og som lillebroren din har jeg nytt godt av det mange ganger. Derfor er jeg glad for at jeg får lov til å holde tale til deg i dag.

Presentere temaet ditt og begrunne det.

Det å ha en storesøster kan mange ganger være ganske slitsomt. Det er ikke gøy å ha en rett i nærheten som alltid vet bedre, som alltid har gjort det før, eller som vet at noe er farlig eller forbudt.

Du er ikke en sånn slitsom storesøster. Så nå skal jeg skryte deg opp i skyene. Jeg vet du ikke liker det, men du får tåle det i dag!

Argumentere for din mening om temaet.
Bruke logos.

Egentlig tror jeg ikke det kan være lett å være storesøster. Tenk på at du hadde vært enebarn i nesten tre år da jeg kom, og du var vant til å ha mamma og pappa for deg selv. Så kom jeg, og jeg var ikke av de roligste og greieste babyene. Det må ha vært helt ugreit for deg at jeg tok så mye oppmerksomhet.

Det er nok ikke uten grunn at uttrykket «søskensjalousi» er et ord med nesten 16 000 treff på Google. Det er mange storesøsken som har merket det, og mange foreldre.

Mamma og pappa sier forresten at du ikke var så veldig sjalu, så kanskje du egentlig var litt glad for å få meg til lillebror?

Forresten husker jeg en gang du ikke var så grei. Vi hadde fått 50 kroner av farmor og beskjed om å kjøpe oss noe godt for pengene. Ikke visste vel farmor at du akkurat da hadde et anfall av voldsom sunnhet, så du kjøpte knaskegulerøtter og agurk for alle pengene, og sa at det var like godt som sjokolade! Det er IKKE like godt som sjokolade ...

Vise til andre som mener det samme, for eksempel med et sitat.
Logos, patos.

Noen ganger tenker jeg at du er litt som Marikken, som Astrid Lindgren har skrevet om. Du er litt snusfornuftig og ganske snill, men så er det noen ganger du ikke helt skjønner hva som kommer til å skje når du gjør sånn eller sånn. Når Marikkens lillesøster, Lisabeth, gjør dumme ting, prøver Marikken å hjelpe henne. Men så blir det gjerne en slåsskamp eller litt annet krøll fordi Marikken ikke tenker så langt.

Du har vel ikke akkurat havnet i slåsskamp på grunn av meg. Men jeg husker den gangen både du og jeg havnet på legevakta og ble sydd, fordi du tenkte at vi kom fortere hjem hvis vi lånte tante Berits sykkel nedover bakkene. Det gikk fort, ja. Og rett i grøfta. Men vi skjønte alle at det var godt ment!

Avslutning, konklusjon. Oppsummere innholdet i talen, gjenta hovedpunkter.
Patos.

Jeg prøvde å finne noe å si som ikke er fullt så snilt. Men jeg kan jo ikke stå her og bløffe på attenårsdagen din, og derfor må jeg si det som det er: Du er en flott storesøster å ha. Du gjør at hverdagen hjemme blir morsommere, du stiller opp for meg, og jeg kan alltid stole på at du vil hjelpe meg. Jeg tror ikke jeg noen gang har ønsket meg en annen storesøster.

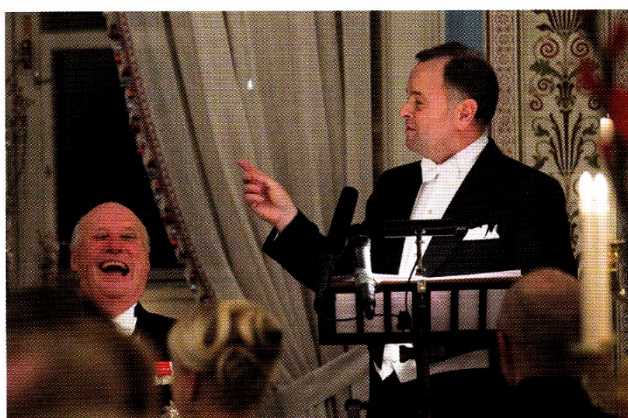
Takk for at du har vært, og er, en fantastisk storesøster.
Fortsett med det!

Nyttige virkemidler

Ulike virkemidler kan gjøre talen din bedre og mer interessant å høre på.

Humor

Hvis du holder en formell tale om et alvorlig tema, som for eksempel Malalas tale, vil det ikke være særlig passende å bruke mye humor. Men humor er et av de vanligste virkemidlene i en tale, og lykkes du med å få mottakerne til å trekke på smilebåndet, har du fått til en fin

forbindelse mellom deg og tilhørerne. Du kan gjerne være humoristisk på egne vegne. Litt selvironi fører ofte til at folk får sympati med deg. Noe du derimot aldri skal gjøre, er å henge ut personer, verken blant tilhørerne eller andre.

Husk at folk har forskjellig sans for humor. Det kan hende at det du synes er kjempemorsomt, ikke faller i smak hos tilhørerne dine.

▲ *Selv når en stortingspresident taler til kongen i høytidelig sammenheng, kan humor være et passende virkemiddel.*

Sitater og små historier

Du kan bruke ulike grep for å lage en god tale. Et slikt grep er å bruke sitater som passer inn i sammenhengen. Du kan understreke poengene dine ved hjelp av andres ord, og det gjør talen din mer variert. Et annet grep kan være å starte talen med en liten historie som tilhørerne kjenner, eller som de kan kjenne seg igjen i. I Adrians tale til søsteren trekker han fram flere morsomme eksempler fra oppveksten deres. Det gjør at de som hører på, får enda bedre innblikk i Theas liv, og for Thea vekker det helt sikkert gode minner.

Gjentakelser

Å gjenta setninger eller ord bevisst kan bli ganske virkningsfullt. Gjentakelser gir tilhøreren et signal om at noe er viktig. Og som i Malalas tale kan bruk av gjentakelser være et virkemiddel som vekker tilhørernes følelser. Gjentakelsene kan skape en rytme som gir en bestemt stemning.

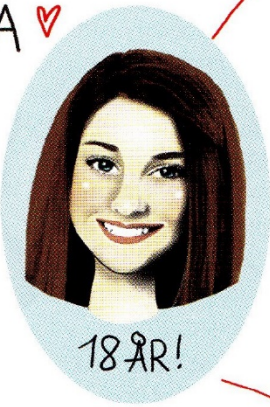
OPPGAVER

- 20 Hvis du var Adrians søster Thea og hørte denne talen, hvordan hadde du reagert?
- 21 Har du noen gang hørt en tale som fikk deg til å bli skikkelig rørt? Hva var det som fikk deg til å reagere?
- 22 Velg deg ut det du synes er best fra Adrians tale. Hvorfor liker du nettopp denne delen av talen?
- 23 a Finn ett eksempel på hver av appellformene etos, logos og patos i denne talen.
b Begrunn hvorfor du mener de er eksempler på de tre appellformene.
- 24 Gi eksempler på bruk av små historier i Adrians tale til søsteren. Hvilken virkning tror du historiene har på tilhørerne?
- 25 Gi eksempler på bruk av humor i Adrians tale til søsteren. Hvorfor har Adrian valgt å bruke humor i talen, tror du?
- 26 Hvordan er gjentakelser brukt i talen til Theas attenårsdag? Hvilken effekt har de?
- 27 Ta utgangspunkt i én av disse setningene, og skriv et avsnitt til en tale. Avsnittet skal være humoristisk.
«Petter kan best beskrives som en travel mann.»
«Lise trives med å trene.»
«Både Kari og Ole er glad i å reise.»

TALE TIL THEA ♥

Innhold

- om å være søstra mi:
- søskensjalsi
- søskenbarn i mange år
- stiller opp for meg

18 ÅR!

Mottaker/hvem kommer?

- bestemor, bestefar
- Trym, Robin og Mari (venner)
- onkel og tante
- søskenbarna

Hvem kan jeg spørre?

- mamma og pappa
- Mari (bestevenninna)

▲ Slik så tankekartet til Adrian ut før han skrev ut talen.
Tema, språkbruk og ordvalg må tilpasses mottakerne.
Lag en disposisjon, og bestem deg for hvilke momenter som skal være med, og hvilke som skal utelates.
Bruk ulike kilder, og finn informasjonen du trenger for å få fram poengene dine i talen din.

Forberedelsene

En tale er en muntlig framføring, men som oftest er den basert på et manus som er planlagt og skrevet i forveien. Når du skal forberede en tale, kan du gjerne følge samme oppskrift som når du skriver en saktekst eller lager en presentasjon. Også når det gjelder oppbyggingen av talen, kan du bruke kunnskap du har om andre tekster:

Innledningen:

Presenter temaet og deg selv hvis det trengs. Hvis du holder tale i din egen konfirmasjon, vet alle tilhørerne hvem du er. Hvis du holder tale på fotballklubbens årsfest, kan det hende at ikke alle vet hvem du er, og hvorfor du holder tale. Da er det nødvendig at du presenterer deg. Husk at innledningen skal fange publikums interesse!

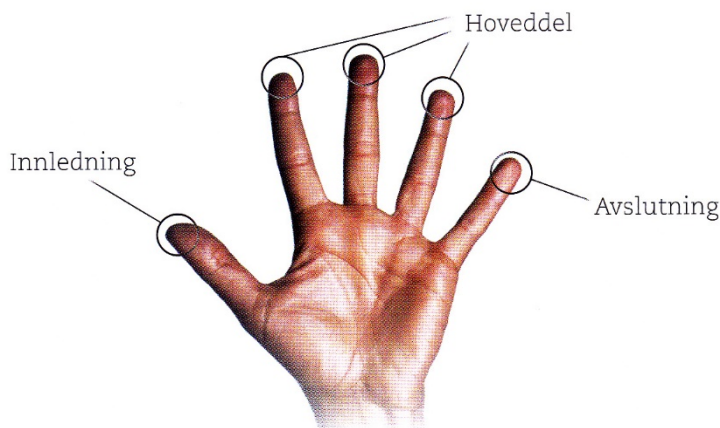
Hoveddelen:

Du kan gjerne dele opp talen i avsnitt. Snakk om én ting av gangen. Gode taler har vanligvis kun ett hovedbudskap, og det kommer tydelig fram. Tilhørerne setter som regel pris på en kort tale med gode poenger.

Avslutningen:

Her kan du kort gjenta de viktigste poengene dine. Det kan være effektivt å avslutte med en kort historie eller et sitat som oppsummerer det du har snakket om. Helt til slutt er det vanlig å takke for oppmerksomheten.

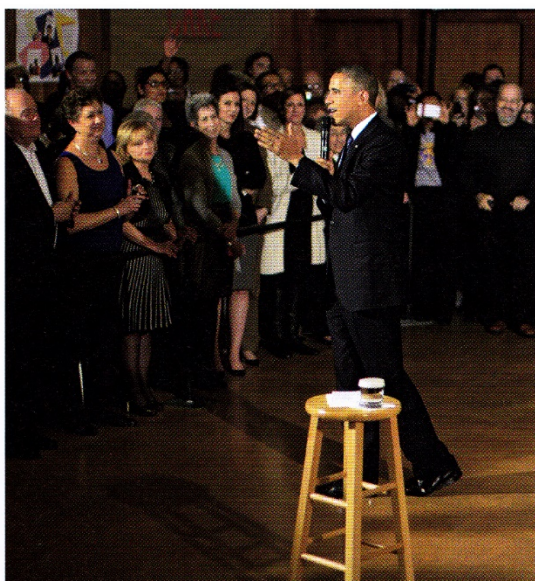
► Grekerne i antikken var opptatt av hvordan en god tale skulle bygges opp. De brukte begrepet «Den gylne hånda» som en huskeregel for å disponere en tale. Talen skulle ha like mange momenter som det er fingre på en hånd.

P

PRESENTASJONSTEKNIKK

- Stemmebruk: Snakk høyt, tydelig og rolig. Prøv å uttale ordene så høyt og tydelig at alle forstår hva du sier.
- Uten manus: Lær deg deler av innledningen og avslutningen utenat, slik at du kan ha blikkontakt med tilhørerne. Skriv ned stikkord som
- hjelper deg med å huske resten av manuset.
- Kropsspråk: Stå støtt på begge beina. Vis at du er engasjert i det du snakker om. Hvis du synes det er naturlig, kan du bruke armbevegelser for å understreke poengene dine.

Framføringen

Når du har skrevet talen, gjenstår det å forberede og gjennomføre framføringen. Hvis du øver på å framføre talen din, både for deg selv og med noen tilhørere, vil du antakelig være mindre nervøs når det virkelig gjelder. Da blir framføringen også bedre. For at tilhørerne dine skal bli engasjerte i det du sier, må du ha god stemmebruk, du må ha blikkontakt med dem, og du må ha et godt kroppsspråk. Du må bruke stemmen og kroppen for å understreke og forsterke ordene du sier.

◀ Hva forteller kroppsspråket til USAs president, Barack Obama, i dette bildet?

OPPGAVER

- 28 Alle elevene i klassen skriver ett ord hver på en lapp. Ordet skal være utgangspunkt for en muntlig framføring. Forslag: regnvær, sanger, lokalavis, fotballtrener, skolebuss – og så videre. Legg lappene i en boks. Hver elev trekker en lapp og får noen minutter til å forberede noen setninger om ordet på lappen. Hver tekst skal framføres på tre forskjellige måter:
 - seriøst og saklig
 - trist og alvorlig
 - som en gladnyhet
- 29 Gå sammen i grupper på fire eller fem. Skriv en kort tale, for eksempel om kunsten å få gjort leksene sine. Lag lapper der dere skriver ulike typer humør eller sinnsstemninger, for eksempel glad, trist, sint, redd. Alle elevene på gruppen trekker en lapp. Så skal alle framføre en tale som viser hvilket ord som sto på lappen. De andre skal klare å forstå hvilket humør taleren er i!
- 30 a Hva synes du at du får til bra når du framfører noe foran andre?
 b Hva kjennetegner et godt kroppsspråk når noen holder tale?
 c Hva må du gjøre for å få bedre kroppsspråk når du holder tale?
- 31 I dette kapitlet finner du en tale til en attenårsdag. Øv deg på å framføre den på ulike måter ved å variere stemmebruk og kroppsspråk.
- 32 Se på Malalas tale på Internett. Legg merke til hvordan hun bruker stemmen, øynene og kroppen når hun snakker. Hva synes du om måten hun taler på? Fyll ut et vurderingsskjema som om hun var en klassekamerat du skulle vurdere!
- 33 Skriv en personlig tale. Talen skal være omtrent tre–fire minutter lang. Bruk gjerne Adrians tankekart og disposisjon som modell for talen. Framfør talen for klassen.

24 | Kapittel 1 Klar tale!

P

Å SKRIVE OG HOLDE EN TALE

Etos handler om å skaffe seg troverdighet. **Logos** retter seg mot fornuften og har å gjøre med god og logisk argumentasjon. **Patos** handler om å vekke tilhørernes følelser.

- Undersøk hvem som er publikum.
- Samle informasjon du trenger til å holde talen.
- Skriv talen. Del gjerne teksten inn i innledning, hoveddel og avslutning.
- Finn ut hvordan du vil påvirke tilhørerne dine. Hvordan kan du framstå som en troverdig taler med gode argumenter? Og hvordan kan du påvirke tilhørernes følelser?

- Finn ut hvilke virkemidler (gjentakelse, humor eller liknende) som passer i denne talen.
- Øv på å framføre talen med bare en stikkordsliste, ikke hele manuset.
- Vær nøye med hvordan du ordlegger deg, så tilhørerne skjønner hva du mener.
- Øv på å framføre talen din så du slipper å stå og lese fra manuset ditt.
- Pass på å snakke passe fort og passe høyt, og varier stemmebruken litt etter innholdet i teksten din.
- Bruk blikket til å få kontakt med publikum – og husk å ikke bare se på én eller noen få av dem.

V

Å HOLDE TALE

Sjekkliste	Ja	Nei	Kommentar
Framstår som troverdig			
Har disponert talen sin oversiktlig			
Bruker virkemidler som humor, gjentakelser, sitater eller fortellinger			
Argumenterer godt for meningen sin			
Bruker eksempler for å underbygge argumentasjonen			
Snakker tydelig			
Snakker passe fort			
Snakker passe høyt			
Er frigjort fra manus			
Har god kontakt med publikum			
Klarer å vekke mottakernes følelser			
Kommentar til taleren			

I mål?

- Hva vil det si at noen taler har vært så viktige at de forandret verden?
- Kan du tenke deg hvorfor retorikken ble utviklet?
- Hvorfor er det viktig å kunne holde en tale?
- Hva er det viktig å tenke på når du skal framføre en tale?

T

INN I TEKSTENE

I tekstsamlingen finner du tekster som kan leses sammen med kapitlet:

- «Bergprekenen», side 260
- Martin Luther King: «Jeg har en drøm», side 265
- Nelson Mandela: «Jeg er tiltalte nummer én», side 270
- Kronprins Haakon Magnus: «I kveld er gatene fulle av kjærlighet», side 273

PÅ NETT

På elevnettstedet finner du disse ressursene til dette kapitlet:

- Læringsplakatene
 - Vurderingsskjemaet
 - Kapittelquiz
 - Digitale oppgaver
- www.lokus.no/direkte/fabel/

LOKUS